



Любов ОЛІЙНИК
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української філології
Хмельницького національного
університету

УДК 82-522

НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ ПОЛЕМІЧНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТРАКТАТУ «LITHOS...» ПЕТРА МОГИЛИ

У статті аналізується полемічний трактат «Lithos...» Петра Могили на структурному й тематичному рівнях. З'ясовується проблема авторства та мови твору. Означено його художню специфіку.

Ключові слова: трактат, полеміка, контекст, теза, антитеза, опонент.

Полемічно-публіцистична література давньої української літератури здавна була об'єктом зацікавлення науковців: митрополита М. Булгакова, С. Голубєва, С. Єфремова, А. Жуковського, архієпископа І. Ісиченка, М. Косицької, М. Костомарова, В. Нічик, Д. Чижевського, І. Франка тощо. Це явище є цілком зрозумілим, оскільки, окрім болючих релігійно-політичних тем тогочасного суспільства, твори ілюстрували індивідуальну авторську майстерність й уміння переконувати реципієнта та впливати на нього. Це був один із способів показу власної позиції. Дослідники здійснювали аналіз полемічної спадщини на тематичному, структурному, поетикальному рівнях. У сучасній медієвістиці, після багаторічної заборони розглядати цей масив пам'яток, з'являється потреба у новому їх прочитанні з використанням герменевтичного, інтертекстуального та риторичного підходів, що й зумовило актуальність обраної теми.

Міжконфесійна полеміка 40-их років XVII ст. не є винятком. Її поява пов'язана з виходом трактату «Epanortosis albo Perspectiwa y obiasnienie bledow, herezyey y zabobonow w Grekoruskiey cerkwi Disunitskiey...» (1642) Касіяна Саковича та відповіддю на нього Петра Могили у творі «Lithos albo Kamien z prosy prawdy cerkwie swietey prawoslawnoy Ruskiey...» (1644). Новаторством Петра Могили, що відрізняє «Lithos...» від стилю православних полемістів-попередників, які з презирством і ненавистю ставилися до католицької віри, наприклад, як Захарії Копистенського, є толерантне ставлення до католицизму та визнання критики Касіяна Саковича щодо помилок, неосвіченості й занедбаня серед східного духовенства. Тому не дивно, що трактат називають найвизначнішою пам'яткою українсько-польської літератури XVII ст., а полеміку визначають як «солідну і ґрунтовну, що не боїться навіть визнання помилок і недоліків свого віровизнання» [9, с. 68].

Питання авторства трактату залишалося не зовсім зрозумілим, тому що він не був підписаний іменем митрополита, а вийшов під псевдонімом Євсебія Пімена, що в перекладі з грецької означає «благочестивий пастир», тому виникла суперечка про авторство твору. Думки щодо цього різноманітні. У 1645 р. архімандрит Дерманського монастиря уніат Іван Дубович назвав автором книги Петра Могили. Іоаникій

Галятівський у праці «Stary kosciol Zachodni powemu kosiolowi Rzymskiemu» (Чернігів, 1672) також приписує твір митрополитові. Позицію Іоанікія Галятівського прийняли єзуїтські письменники М. Ціховський та Й. Кулеша. С. Рутка, опонент Петра Могили, заперечує його авторство і вважає, що праця належить перу єретиків. Т. Грабовський автором праці вважає Сильвестра Косова. Проте ці версії не були підтримані ні католиками, ні православними. Касіян Сакович також не мав жодного сумніву, що праця належить митрополиту Київському. Цієї ж думки дотримувалися дослідники літератури кінця XIX – початку XX століть І. Франко, А. Брюкнер, А. Мартель.

На думку С. Голубева, книга була колективною працею, виконаною під керівництвом Петра Могили та з його благословення, оскільки одному митрополитові, враховуючи його зайнятість, неможливо було укласти настільки об'ємний твір за такий короткий проміжок часу [2, с. 74]. Крім того, це не перша робота, виконувана під керівництвом Петра Могили та за його дорученням: Сильвестр Косів працював над створенням праці «Paterikon»; «Exegesis» приписують Афанасію Кальнофойському. Обидва письменники – перший у додатку, другий у посвяті книги князю Четвертинському – наголошують на тому, що саме з волі і благословення митрополита вони виконали свої праці. Також є підстава стверджувати, що «співавтором» «Православного сповідання віри», про який згадувалося раніше, є Ісаія Трофимович-Козловський. Немало праці було вкладено вченими Могилянського гуртка і у «Требник». Автори монографії «Світлотінь Касіяна (Калісти) Саковича» А. Бичко та Б. Бичко також дотримуються думки, що твір був колективним. «Критика була настільки ґрунтовною та серйозною, що цілий ряд представників православного духовенства на чолі з Петром Могилою відповіли...» [1, с. 137].

Питання мови трактату теж є досить суперечливим. У науковців немає однозначної відповіді. Одні вчені вважають, що твір було написано польською мовою, інші – що першотвір було написано українською, а згодом перекладено і видано польською, хоч українського варіанту досі не знайдено. А. Жуковський зазначає: «трактуючи національний аспект діяльності Петра Могили, поодинокі автори заторкували також справу мови, при чому закидали йому латинізацію і полонізацію, а одночасно занедбання української мови та упослідження церковно-слов'янської... П. Могила не написав жодного твору грецькою, чи румунською мовами. На 19 творів, що В. Перетц приписує Петру Могилі, тільки один написаний польською мовою («Lithos...»), а решта церковно-слов'янською і тогочасною українською та російською мовами» [3, с. 28]. Позиція А. Жуковського цілком зрозуміла, проте, поки не знайдено українського першотвору, обидві версії мають право на життя.

М. Карплюк стверджує, що в творі мають місце «граматичні, українські риси польської мови» [5, с. 520]. Опираючись на думки цієї дослідниці, М. Косицька робить припущення, що її праця «ніби підкріплює думку, що оригінал твору написано польською мовою, а наявність українізмів свідчить про те, що українська мова була для митрополита Петра Могили питомою» [6, с. 216]. Проте можна довести і протилежне: «наявність українізмів в польському тексті може також свідчити про те, що у процесі перекладу трактату «Lithos...» з української мови на польську деякі слова були відомі в обох мовах і не вимагали перекладу... Історія життя митрополита Петра Могили підтверджує, що він бачив в українській мові опору в розвитку церковної і світської культури і, можна сказати, сили, української держави, а отже, у певний спосіб її незалежності» [6, с. 216–217]. На нашу думку, щоб упевнитися в цьому, треба віднайти варіант українського рукопису.

«Lithos...» є досить великою за обсягом книгою, що нараховує 424 сторінки основного тексту, якому передують розміщені на 12-ти нумерованих листках додаткові статті. На звороті титульної сторінки під гербом Максиміліана Бржозовського, якому було присвячено книгу, розміщено вірші на його честь. Далі йде власне посвята Бржозовському, в якій автор звеличує знатного пана за те, що він не соромився

називати себе сином Православної Церкви. Зважаючи на те, що Касіян Сакович у посвяті князю Любомирському звинувачує православне духовенство в політичній нестабільності, опонент у різкій формі спростовує ці звинувачення.

Відповідно до структури «*Respectivi...*», зокрема його «Передмови до читача», написана і передмова Петра Могили, в якій опонента звинувачено в тому, що причиною його переходу до католицької віри були невеликі помилки, ересі та забобони, які останній помітив у православній та уніатській церквах. Митрополит відзначає, що Касіян Сакович плутається у своїх поясненнях і заперечує сам собі, говорячи, що через утиски уніатів він перейшов у католицьку віру. У передмові також говориться, що православні священники підвладні королю польському і не мають нічого спільного з повстанням селян. Проте ці факти, на думку сучасних дослідників, «мали лише етикетний і дипломатичний характер» [8, с. 366], тому що насправді ніякої цілковитої покори королю, навіть з боку самого Петра Могили, не було. Невеликий вірш «*Czytelnika do Kassiana Elogium*», що виконує функцію додаткової статті, є іронічним проханням автора до опонента дати спокій православній церкві.

Основний текст трактату написано за аналогією до основної частини праці Касіяна Саковича, яка складалась із двох розділів: у першому розглядаються «неблагопристойності» при здійсненні таїнств та інших богослужбових обрядів, у другій – абсурди в греко-східних церковних чинах (уставі). Обидві частини побудовано за такою моделлю: «теза» (питання) Касіяна Саковича – «антитеза» (відповідь) Петра Могили. Питаннями автор постійно апелює до опонента, починаючи їх словами *говориши, кажеш, питаєш, стверджуєш*.

Відповіді ж аргументуються цитатами з різних джерел, що засвідчує серйозне ставлення автора до праці та його обізнаність з кожною проблемою.

Закінчується трактат розглядом двох догматичних відмінностей між Східною і Західною Церквами: походження Святого Духа та верховенство папи. Ці завершальні статті є відповіддю автора «*Lithosy...*» на заклик Касіяна Саковича приєднатися до Рима, а точніше, підкоритися йому. У першій проголошується ідея соборності. У наступній Петро Могила «спростовує догмат про походження Святого Духа і від Сина, що мав на меті обґрунтувати попередній... про зверхність влади римського первосвященника апостола Петра та його наступників» [8, с. 366]. Митрополит для заперечення католицизму апелює до традицій Кирила та Мефодія у слов'янській культурі, вносячи в текст також опис хрещення Русі, згадує Святослава, Ольгу, Володимира, Ярослава, Кипріяна, Кирила Турівського, Григорія Цамблака.

При порівнянні трактатів Касіяна Саковича та Петра Могили помітна відмінність в ерудиції авторів. Колишній ректор Київської братської школи не був достатньо освіченим богословом, тому його оцінки церковно-релігійних питань не мали ґрунтовної теологічної основи. У його викладі переважала не науковість подання матеріалу, а спостережливість – він майстерно підбирав факти, які дійсно мали місце в православній та уніатській церквах. Представники Могилянського Атенею пішли в цьому значно далі.

Метою трактату було намагання обґрунтовано довести, що догмати не підлягають жодним змінам, а обряди можуть доповнюватися і видозмінюватися. Обряд є «художнім» відображення церковної думки, обумовлений історичними умовами і національним елементом. Хоча ритуали православних і католиків різні, але суть їх одна, головна відмінність – у догматиці. Тому, досить обережно критикуючи католицьку церкву та її звичаї, митрополит дотримувалася думки, що будь-які відмінності в обрядовій сфері мають право на життя, але не повинні стати на заваді возз'єднання Церкви Христової. Петро Могила був проти порушень догматів віри, визначених Церквою, яких не можна ні доповнювати, ні змінювати. Навіть на початку виникнення християнства існувала відмінність у проведенні обрядів, наприклад: Анікіт папа Римський та Полікарп Смиреський дотримувались у своїх церквах неоднакових звичаїв, проте догмати віри були однакові [7, с. 353–354]. Митрополит вказує на те, що

деякі обряди католицької церкви, хоч і не подібні до грецьких, проте сягають своїм корінням історичної давнини, тому не можуть зазнавати змін [7, с. 33].

У трактаті подається історія походження обрядів та звичаїв, зіставляється їх виконання у православній та католицькій церквах, які мають різну форму, але однакові завдання. Митрополит зазначає, що деякі з них не мають глибоких коренів свого виникнення. Враховуючи це, полеміст поділяє їх на дві групи: суттєві, успадковані ще від апостолів, що показують стійкість і дієвість богослужіння, тому не підлягають зміні; несуттєві, уведені в практику для вираження важливих священних дій, які з часом зазнають змін. На цій підставі науково обґрунтовується самостійність православної обрядовості. Наприклад, Касіян Сакович церемонію зістригання волосся у дитини при хрещенні вважає язичницькою, а у відповіді Петра Могила стверджується, що опис цього обряду можна знайти ще в православних требниках, написаних кілька сот років тому: в грецьких богослужбових книгах, у Баронія під 684 роком. Автор підкреслює, що цей давній звичай і донині існує у Греції, Валахії, Молдавії. Обряд зістригання волосся означає, що людина, яка через помазання миром стала воїном Христовим, мусить знати: як волосся не відчуває болю, хоч його ріжуть, так і вона, людина, повинна бути готовою покірно й охоче, без суму, терпіти і зносити будь-які біди і переслідування за віру в Бога Триєдиного, в ім'я Господа нашого Ісуса Христа. Щоб хрещений пам'ятав, що, подібно до постригу, всі справи повинні виконуватися з благословенням Божим, для звеличення його імені [7, с. 158]. Іронічні зауваження щодо обряду підстригання волосся в хрещених полеміст аргументує апеляцією до давніх уніатських та православних требників, у яких детально описано цей ритуал. Зокрема, у Баронія під 684 роком говориться, що незадовго до смерті цезар Костянтин надіслав папі Бенедикту перше волосся своїх синів, що за тодішніми звичаями було ознакою визнання папи своїм отцем та зобов'язувало виконувати його поради.

У творі дано відповідь на звинувачення щодо таїнства шлюбу [7, с. 164–170]. Наприклад, на звинувачення Касіяна Саковича в тому, що вони вінчають родичів, одружених чоловіків і заміжніх жінок, проповідник заперечує несправедливі зауваження, вважає їх несвоєчасними, бо вони відбувались у той період, коли в православних не було духовних пастирів. Митрополит також зазначає, що відмінність у проведенні обряду вінчання православних дівчат та вдів полягає тільки в деяких молитвах, але суть таїнства не змінюється.

Касіян Сакович звертає увагу на той факт, що священники, коли обводять молодих навколо вітаря з молитвою «Святі мученики...», підспівують півчим і йдуть підстрибуючи, ніби танцюють, а молодим зістригають волосся. Петро Могила відкидає ці звинувачення, вважаючи їх вигадкою і наклепом. Однак останнє зауваження опонента митрополит розцінює як безпідставне і подає тлумачення цього обряду, його історію. Присвята волосся молодих богам зустрічається в різних народів, зокрема і в Україні. Обряд відрізання коси в нареченої означав колись присвяту дівчини богам, був поширений в Сербії, Польщі, трапляється на Волині та Гуцульщині. Повне обрізання волосся в слов'янському світі не було поширеним явищем. Традиційно здійснювали часткове, яке супроводжувалось у деяких місцевостях перетягуванням пасма волосся через обручку і спалюванням його свічкою. У Росії та Україні його майже повсюди замінено на простий обряд розчісування коси.

Серйозні звинувачення Касіяна Саковича прозвучали на адресу православних єпископів, які дозволяють здійснювати розлучення через якусь дрібницю, взявши за це певну плату. Петро Могила вважає його безпідставним, бо таке розлучення відбулось у знатній католицькій сім'ї на Волині і, певно, у свій час наробило чимало галасу, але православна церква ніякого стосунку до цієї справи не має. Він докоряє опонентів у замовчуванні цього факту. Митрополит також вказує на бездоказовість зауважень, що православні священники дозволяють собі мінятися дружинами. Тут автор іронічно на сміхається над своїм одноухим противником, друге вухо якого з'їли свині, та над його батьками. Зокрема, у відповіді на це питання Могила відзначає: «Chyba ty swojim

ojsen probowae bedziesz», тому що батько Касіяна Саковича був православним священником. Крім того, у «Lithosi...» описано досить цікаве дійство весільного обряду, коли після обіду один з гостей починає співати і дякувати господарям за частування, а інші за ним повторюють.

Касіян Сакович висловив незадоволення і щодо хрестильниць, які знаходяться не в церкві, а за її межами. Митрополит на це, припускаючи можливість хрещення дитини якимось священником у самій церкві, що не є великим гріхом, звертається до постанов Карфагенського собору (за Баронієм): «Да не възбраняет епископникуму входит в церковь и слушать Слово Божіе, хотя язычник, еретик, еврей, даже до литургии оглашенных» [7, с. 159]. Наводить приклади з літургії Василя Великого та Іоанна Златоуста, які зазначають, що оголошення здійснюється після прочитання Євангелії, відповідно до цього часу дитина може перебувати в храмі. Петро Могила згадує реальні випадки: святого Амвросія, який заходив у церкву «оглашеним», а не хрещеним, імператора Феодосія. Роздуми над цією проблемою завершуються зверненням до Касіяна Саковича, якому митрополит радить подивитися на дворян, що «с оружієм и бронєю входят в костел, отчего... не раз святія мѣста оскверняемы были пролием крови», а це суперечить звичаям давніх християн. Митрополит цитує слова Феодосія, який зазначав, що знатним людям не гоже бути без зброї та охорони, але коли «входим в Божій дом, оружіе оставляем» [7, с. 251].

Основним прийомом аргументації щодо недоліків була деталізація. Оскільки богослужбові книги того часу не були однотипними: одні більшою, інші меншою мірою проілюстровані прикладами. Тому у відповіді Касіяну Саковичу при поясненні певного обряду митрополит використовує те джерело, в якому обряд описано детально. Наступним був прийом історизму, тому що Касіян Сакович вважає православну обрядовість переповненою помилками і заперечує її церковний авторитет. Аби довести протилежне автор давав історичну довідку, виводив походження звичаїв та обрядів з найдавніших часів, робив посилання на авторитетне джерело. Враховуючи те, що опонент постійно вихваляв римо-католицьку обрядовість, зіставляв її з греко-східною, глузував над останньою, у трактаті Петро Могила цитує повчання Кирила Ієрусалимського, в якому зазначається: «прежде вы вошли в притвор крестильницы и приказано вам, ставши к западу, простирать руки в знак того, что отрекаетесь от сатаны» [7, с. 218].

Трактат митрополита рясніє цитатами та посиланнями на першоджерела, що в тогочасних творах є звичайним явищем. Проте не завжди брався оригінальний текст, особливо в домогилянську добу, окремі цитати мали компілятивний характер, хоча автори це приховували. Основною причиною цього була малоосвіченість авторів, низький рівень розвитку освіти, тому письменники зверталися до надбань західної літератури, в якій було розкрито всі богословські питання. Православне духовенство не соромилося використовувати їхні тексти ще й тому, що католицьке віровчення мало чим відрізнялося від православного. На відміну від інших трактатів подібної тематики, у творі Петра Могили не відчувається компіляції. По-перше, тут предмет полеміки значно ширший. Митрополит торкається нових проблем, яких не розглядали раніше. По-друге, автор мав високий рівень богословської та наукової підготовки. Він знайомий із українськими, грецькими, московськими, католицькими книгами та намагався науково довести, що обрядовість греко-руської церкви підпорядкована православному віровченню і тримається на апостольських та прабатьківських традиціях. За словами С. Голубева, «это знакомство, требовавшееся самою сущностью полемики, необходимо было и для работ по очищению и упорядочению церковной обрядности...» [2, с. 88]. Помітно, що в трактаті Петро Могила, крім книг Святого Письма, використовував інші джерела, які С. Голубев класифікував на: книги православної церкви південно-руських видань, а також грецьких, московських і римських на латинській мові; богослужбові книги католиків; постанови всезагальних та місцевих соборів і їх тлумачення Федором Валсамоном та Матфієм Властарем; писання Отців і вчителів Східної і Західної Церкви; церковно-історичні твори Євсевія Памфіла, Сократа, Созомена, Євгарія, Никифора

Каліста, Баронія; твори загальноісторичного змісту: хроніки Гваньїні, Длугоша, Стрийковського; різного типу житія; богословські твори католицьких учених-схоластиків: Алкуїна, Фоми Аквініта, Бернарда Клервоського, Іоана Бонавентури та інших; невеликі твори тогочасної літератури – канонічні, проповідницькі, полемічні [2, с. 82–83].

Текст твору митрополита показує, що він знав не тільки православні обряди, а й католицькі і розумів різницю між ними. Петро Могила щодо католицької обрядовості висловлюється досить стримано й обережно, іноді даючи схвальну оцінку, а коли вказує на огріхи католицької церкви, то лише для того, щоби виправдати подібні небажані явища серед православних. Ставлення ж полеміста до автора «*Perspectiwa...*» різко протилежне – свою неприязнь митрополит висловлює влучними характеристиками зовнішності, образливими натяками на неуцтво опонента, іронічними зауваженнями про батьків. На адресу Касіяна Саковича сиплеться безліч образливих та грубих епітетів, його постійно називають «*безмозглим*» *наклепником* [7, с. 30, 355], *недоучем* [7, с. 32, 155], *глуцком* [7, с. 332], *дурнем* [7, с. 25, 47, 52], *розстригою* [7, с. 67, 222, 254], *безбожником*, *еретиком*, *архизматиком* [7, с. 82], *застарельым в злостях Сусанитом* [7, с. 53], *застарельым в злых днях фарисеем* [7, с. 74], *Каином* [7, с. 87], *лицемером* [7, с. 105], *бабьим матеологом* [7, с. 73], *баламутом* [7, с. 112], *кургузьим софистом* [7, с. 117], *балакарем* [7, с. 205], *Вакулою* [7, с. 251], *дудаком* [7, с. 137], *рабом брюха* [7, с. 309], *старым пирожником* [7, с. 333] і т. п.

Головним композиційним прийомом у трактаті є діалогічна побудова, яка полягає в тому, що за декларацією закидів опонента наводиться відповідь автора: «Разсуди же справедливо ли ты называешь означенный обряд св. пострижения языческим? Почему папа Бенедикт не порицал в указанном случае Константина?» [7, с. 159]. Створюється імітація реального спілкування автора з опонентом: якщо «співрозмовник» хоче дізнатися про значення цього обряду, то нехай слухає. Одночасно Петро Могила вдається до створення образу опонента. Як правило, це змалювання його портрета, зневага до нього, що виявляється у використанні негативних лексем *недоумок*, *дурень*, *баламут*, *брехун*.

Тези Касіяна Саковича називає байками, тому що ними спростовувалося, заперечувалося або доводилося абсолютно протилежне.

Отже, полеміка 40-х років XVII ст. була представлена двома творами: трактатом «*Perspectiwa...*» Касіяна Саковича та відповіддю на нього Петра Могили трактатом «*Lithos...*». Вони відкрили нову сторінку віровизнанневих докорів, що, на відміну від полеміки кінця XVI – поч. XVII ст., велись у теологічному форматі. У трактаті митрополита Петра Могили простежується обізнаність автора з поданим матеріалом, доказовість тверджень, логічність і послідовність викладу думок, толерантність у ставленні до інших вір. Твір презентує солідну і ґрунтовну полеміку, автор якої не боїться визнання помилок і недоліків своєї церкви, що було новим у багаторічних суперечках між православними, католиками та унітатами. Стильова палітра твору продемонструвала сприйняття автором барокової естетики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичко А. К. Світлотінь Касіяна (Калліста) Саковича / А. К. Бичко, Б. І. Бичко – К. : Український центр духовної культури, 2005. – 168 с. – (Духовні скарби України).
2. Голубев С. «Лифос» полемическое сочинение, вышедшее в типографии Киево-Печерской Лавры в 1644 г. с возражениями и замечаниями Кассиана Саковича / Петр Могила // Архив Юго-Западной Росии. – К., 1893. – Ч. 1. – Т. IX. – С. 1–147.
3. Жуковський А. Петро Могила й питання єдності церков / Аркадій Жуковський. – Париж : Український Вільний Університет, 1969. – 277 с.
4. Ісіченко І. Війна барокових метафор. «Камінь» Петра Могили проти «підзорної труби» Касіяна Саковича / Ігор Ісіченко, архієпископ. – Харків. : Акта, 2017. – 348 с.
5. Карплюк М. Польська мова митрополита Петра Могили в його полеміці з Касьяном Саковичем (лексичні українізми) / Марія Карплюк // Київські полоністичні студії. Українсько-польські літературні тексти доби бароко : зб. наук. праць ; відп. ред. та упор. Р. П. Радішевський. – К., 2004. – Т. 6. – С. 519–530.

6. Косицька М. «Літос...» митрополита Петра Могилы: риторична специфіка полемічного дискурсу / М. Косицька // «Українська школа» в літературі та культурі україно-польського порубіжжя. – К. – 2005. – Полоністичні студії. – Т. VII. – С. 214–225.

7. Могилы П. Ліфос / П. Могилы // Архив Юго-Западной России. – Ч. 1. – Т. VIII. – Вып. I. – 450 с.

8. Нічик В. М. Петро Могилы в духовній історії України / В. М. Нічик. – К. : Український центр духовної культури, 1997. – 328 с.

Любовь Олейник

**Нарративная стратегия полемико-публицистического трактата «Lithos ...»
Петра Могилы**

В статье анализируется полемический трактат Петра Могилы «Lithos...» на структурном и тематическом уровнях. Выясняется проблема авторства и языка произведения. Отмечено его художественную специфику.

Ключевые слова: трактат, полемика, контекст, тезис, антитезис, оппонент.

Lyubov Oliynyk

The Narrative Strategy of the Polemical-journalistic Treatise Petro Mohyla «Lithos ...»

The article examines the polemical treatise Petro Mohyla «Lithos...» at the structural and thematic levels. The problem of authorship and the language of the work is solved. His artistic specifics are noted.

Key words: a treatise, polemics, context, thesis, antithesis, opponent.